

tetek... és hol vannak a viruló szépségű Barbarák, Assunták, Madonnák?... Poshadt vizek felett, roskadozó, félrebillent palazók között a pusztulás ványadt geniusza jár itt... Csak egy fényes sugár ragyog im még vissza a múlt idők nagy fényességéből, hogy megaranyozza a pusztulás komor képét: a költészet legszebb sugara, a dal...

Lám e töpörödött, sápadt, vézna kis teremest — mert valójában ilyen volt a lagunák csalogánya — s azt a félvak szatírt, a ki mellette a gitárt pöngette — szintén a költészet glóriája sugározta körül, hogy az uteza durva népe röhögve el nem kergette, hanem köréje gyülekezvén, szinte a szívéig tátott szájjal hallgatta, nyelte a dal édes muzsikáját: «Mio dolce amore...»

Aznap este — gyönyörű holdfényes nyári este volt, a minöről amaz «eccellentissimo poeta» énekelt — a Merceria egyik bohém-kocsmájában vacsoráztam. Aféle velencei «Kispipa» ez, a hol poéták, piktorok, színészek s más hasonló bensülött cigánynépség eszi a paradisosomos makarónit, meg az olajba rántott tengeri pókot s iszsa hozzá a jó karcos veronai vörösbort.

Egy borzas fejű, villogó szemű apró emberke ült az asztalomnál. Hatalmas tál fagiolit (balevest) tett elébe épen Giovanni, az öreg pinézér olyasféle bizalmaskodó mosolylyal, a melyből a kocsmák lelkének ismerője kiolvashatta: no, ez protekciós porció! A kis ember hálásan pislogott a pinézérre s még valami jóféle halat rendelt (sok olajjal) és két deci veronait, a mit az olaszok — nyilván mert így sokkal szebben és tekintélyesebben hangzik — «quinto»-nak neveznek. Mindezek után pedig nekiesett a tányérjának és mohó étvágygyal kezdte kanalizni a parmezán-sajttal szinte péppé sürített balevest. Először a levét szűrte fel, azután a hatalmas, poczakosra duszadt olasz babokat hengergette be egymásután hármassával-négyesével — talán a mimikri-törvény alapján — a különben ráncos, töpörödött arca szinte-szinte egy kívánatosan nevető nagy babszemmel gömbölyödött ezalatt.

Feiks Ernő: Versenyter.

A pinézér meghozta ezenközben a halat is, temérdek olajjal és két deci veronait. (Haj, bizony itt sem ártott volna egy kis protekció, hanem a zord csaposlegényvel, úgy látszik, már nincs olyan bizalmas viszonyban Giovanni, mint a konyha tündérével...)

A borzasfejű egyvegben, jóformán a nélkül, hogy föltekintett volna a tányérjáról, eltűntette egymásután a halat, az olajat, a bort s azután valami rettenetes égett bőr-izű cigarettára gyűjtött, a melynek füstjétől, azt hiszem, a legelszántabb velencei moszkító is világgá menekült volna...

Miután vacsorámat elköltöttem, jóféle chianti boroska mellett szemlélgettem a kis kocsmát az előtte elhullámzó uteza színes, mozgalmos életét. A szűk utezanyíláson át egy pillanatra beindult a holdfény. Egyszerre eszembe jutott a Formosa-téri jelenet s a lagunák csalogánya. Elővettem a zöld papirost s újra olvastam a szerelmes, holdvilágos dalt és önkéntelenül is dudolgatni kezdtem a fülbe-mászó, kedves refrainját: «Mio dolce amore»... Némi irigységgel gondoltam a dal szerzőjére, a boldog velencei poétára, a ki most — e gyönyörű holdas estén — bizonyára valahol a zöld vizeken gondoláztat szíve szerelmével, ki őt e bájos dalra ihlette, mely ime ujjongva cseng-zeng, visszhangzik ma egész Velence s holnap már talán egész Italia szívében...

A kis borzas egyszerre fölkapta fejét s apró szemei hirtelen rávillantak a papirosomra.

— Szép, signor... úgy-e szép? — kérdezte minden bevezetés nélkül.

— Nagyon szép! — felelttem gyors barátkozásra készen, mert különben is érdekelt ez az óriás étvágyú gnóm. — Uteza! énekesektől hallottam ma ezt a dalt és nagyon megtetszett. Csupa szív, csupa szín és muzsika... Szeretném megismerni a szerzőjét.

— Ah, igen?... Annál mi sem könnyebb, uram — hadarta látható örömmel a kis ember.

— Ön talán ismeri a poétát? — kérdeztem — talán épen idejér ebbe a vendéglőbe?...

— Igen, uram, sőt épen itt is van, — mondta egyre jobban nekiderülő ábrázattal s egy önkéntelen mozdulattal a borosüvege után nyúlt. De a kisdéd «quinto» bizony már nem adta. Töltöttem neki az én hosszúnakú és kiadósabb üvegeből.

— A költő egészségre! — mondtam és koccintottunk.

— A költő én vagyok, uram... azt a dalt én írtam! — tört ki most büszke önérettel a kis ember, és olyan mennyei élvezettel szűrte ki a pezsgő chiantit, mintha nem is a Firenze halmain, hanem egyenesen az Olympus magaslatain szüretelték volna... A zenéjét is én komponáltam — folytatta — azaz hogy az nálam együtt születik a szöveggel... Úgy-e, hogy pompás kis dalocská? Főképp a refrén: «Mio dolce amore»... A legújabb művem... tegnap délután írtam, uram... és mindjárt ki is nyomattam... és ma már egész Velence dalolja a Giudeccától a Rialtóig...

Gratuláltam a gyors költőnek s újra megtöltöttem a poharát.

— Nos, mondtam — ezt a Muzsa, a «dolce amore» egészségére, a ki a dalt sugallta és ne feledkezzünk meg a lagunák csalogányáról sem, a kinek édes hangja...

Az én kis emberemnek itt egyszerre torkán akadt a bor, krákogni kezdett, letette a poharat és aggodalmasan pislogott hol az órára, hol meg az uteza felé, a hol — most vettem csak észre — Giovanni pinézér már jó ideje az ajtófélfához támaszkodva, a Márk-tér irányában kémlelt.

Odakünn az óratorony (orologio) tetején a két bronzlegény épen a tizenegyet verte.

Giovanni egyszerre csak sarkon fordult, aggodalmas arccal sietett be s valamit sugett a kis ember fülébe. Az — se szó, se beszéd — kietett egy zacskó rézpénzt az asztalra, csupa ütött-kopott *soldo* volt, ékes szuperlatívuszokban köszöntö a szíves barátságomat, ajánlta magát és sietve távozott.

— La signora... a felesége! — bökött utána Giovanni a bütykös hüvelykujjával, diszkrét, de sokat sejtető mosolylyal.

En is fizettem és szemeltartván emberemet, utána siettem a Márk-tér felé. Érdekelt a signora, a kőtől édes szerelme, a «dolce amore»...

A Merceria egyik szűk mellék-utezájában találkoztak össze. Már messziről láttam, hogy a signora hosszú csontos kezei élénken működnek... úgy forogtak, mint valami rokkant szélmalom keshedt vitorláit!... A nyelve sem pihent azonban. Észrevétlenül közelébe lopózva csak annyit birtam kivenni a rettenetes szó-zuhatagból, hogy tetetelenül hebegő kis emberét semmirekellő, gyalázatos lumpnak nevezte az asszony, a ki beestelenül elkoszmázza azt a pár keserves garast, a mit ők egész nap összeénekelnek...

Az élesen csengő hangjáról, a penészes, ráncos arczáról megismertem. A költő «édes szerelme» egy személyben a lagunák csalogánya volt...

HOLLÓSY-FEIKS KIÁLLÍTÁSA A KÖNYVES KÁLMÁN SZALONJÁBAN.

Hollósy Simon nagy vászna, a Rákóczi-induló sok ellenmondást fog a szemlélőkben kelteni. Egy porba, ködbe burkolt, víziószzerűen meglátott tömeg rohan rajta mámorosan előre, de nem annyira lelkesedetten, öntudatosan, mint inkább kimerülten, elernyvedve, támo-lyogva, öntudatlanul. Csak hogy a mi képzeink, melyek a Rákóczi-induló fogalmához fűződnek, nem ily hangulatot szülnék lelkünkben, nem ily képeket váltanak ki; inkább száguldó lovak, lobogó zászlók, tarogatóhang, büszke dacz, erőteljes keserűség emléke támad fel előttünk, nem az ösztönyszerűen, hypnotizálóan, bambán előretörő nép képe: a Rákóczi induló nem a szociális forradalmak dala. A czim tehát nem illik a képre. De ha ettől eltekintünk, hiszen utóvégre a kép czime nem tartozik a képhez, egy szépen megoldott témát ad, egy fáradtan rohanó tömeg ijesztő mozgását, mely már nem tudja, hogy mért is lelkesedik, mért is tölög izgatottan; rohan, mert elkezdte s nem tudja abban hagyni. Ezt a kissé kesernyés impressziót váltja ki ez a kép, nem a magával ragadó, lelkesítő hangulat érzését, mint Daumier rohanó, lelkesedő alakjai.

Hollósy most kiállított tájképein sordinaltabb, enyhébb lett a napfény, mint összes plein-airista társaién, nem annyira kemény, haragos színekkel festi képeit, mint régebben. Mind a nyolcz képe finom természetmegfigyelést árul el s a mester régen elismert színvonalán áll. Tanítványaitól ered a kiállítás legtöbb képe. Az elhunyt Nécsey János határozottan sok jeles kvalitást rejtő tehetség volt, különösen a Csipkeverők interieurje ragadja meg figyelmünket. Már Holló László, Kollerich István egy-két ügyes tájképpel, Senyei József tanulmányfejekkel nem ily erőteljes művészi egyéniségek; a többiek pedig még csak inkább dilettánsok mint művészek.

A két Feiks-testvér közül Jenő a többoldalú művész. Erősen impresszionista festő, szerfelett friss, jellemző meglátásokkal. Legbravurosabban talán billárdtermet mutató képét festette meg, melyen mind a világítási effektusok, mind a magasán vett szemlélpontból keletkező távlati rövidülések igen jól sikerültek.

Feiks Alfréd viszont a színbeli finomságok költője. Tengerparti képeit tartom a legsikerültebbeknek, melyeken majd ólmos felhőktől borított, szürkés-kékes ködös ég, majd nap-sugaras hangulatok oldódnak fel a tengerpart sárga fővenyén. Egy-két alak színteljes emelik ki még jobban a sceneria végtelen melancholikus kékes páras hangulatát, életet adnak, megoldást a monoton színek egyhangúságának. Farkas Zoltán.

ERKEL FERENCZ.

Száz éve most november 7-ikén, hogy Békésvármegye székvárosának: Gyulának, úgynevezett «Németváros»-ában Erkel Ferencz megszületett. Erkel Ferencz az a teremő láng-elméjű zenész, a ki mindenki egyértelműen a legnagyobb magyar alkotó tehetségnek ismer el, mert egy nagy műfajban: az operában, elődök nélkül, mint első, mérész újító, irt magyar zenét. Mind a kilencz operája, a maga idejében, bátran megállta volna helyét a világ akármelyik operaszínházában; valóban csak a véletlen szerencse hiányzott ehhez, — így lett a nagy magyar zenész dicsősége egyedül hazájáé.

A hollandiai származású Beethoven a német zenének lett egyik legnagyobb dicsősége. Erkel családi hagyományaiiban is megvan az az apáról fiúra maradt adat, hogy valamelyik dédapjuk Hollandiából származott hozzánk. Ne vegye senki a rajongó szeretet és tisztelet túlzásának, hogy Erkel Beethovennal hasonlíttuk össze. A «Hunyadi László» gyászindulója, a «Bánk bán» végén a gyszénékkar, a «Brankovics György» végtelenül egyszerű csirából fejlesztett nagyszerű «kolo»-ja — nemesak stílus, azaz eltanulható, utánoszható szerkesztési módor tekintetében, hanem egész érzéstartalmukat s meg nem unható, mindig nagyhatású szépségüket tekintve is, Beethovenhez méltók. Igaz, hogy Erkel fényes zenei tehetsége épen Beethoven, az ezel némileg rokonjellegű Hummel, meg az ezeket lelkesített Mozart nagyszámú remekművein csiszolódott olyan ragyogóvá, hogy a mit csak irt, az mind a klasszikusnak tiszteletparancsoló s egyben gyönyörködtető erejével igéz meg. Klasszikus az a zeneköltő, a kinek, még leghatalmasabb megnyilatkozásában is, világosan látható a rend, a következetesség, bizonyos mértéktartás; ez áll Erkelre is, a kinek szabadon csapongó képzelete a «Hunyadi...» hatyudalában, a «Bánk...» czimbalmos néma jelenetében (a mint Melinda búcsúzik kis fiától), a «Dózsa György» viharában, minden magyarsága mellett sem fajul cigányos, «vad zseni» féktelen tobzódásává. A «Névtelen hősök» megnyitó zenéjének dagadó hullámokra emlékeztető nagyszerűsége már-már Wagner Richard nagyszabású kigondoltejeit sejteti, — de uralkodik rajta a hagyományos zenei forma, a klasszikusok ismertető erénye.

Mindezt már atyjától tanulta el, a ki a magyarok, németek, tótok, oláhok lakta Gyulán a katolikus németeknek volt kántora és orgonása. Kis-gimnázista korában került Erkel Ferencz Pozsonyba, a hol két nagynénje a franciaia apácák közt volt s neki is a zárdában eszközöltek ki élelmet; itt kitűnő zongorajátzó lett Klein mester keze alatt (a kinek életrajzát és arczképét a «Vasárnapi Ujság» 1908: 37. száma közölte), míg otthon elsajátított orgonajátékaért már híressé is lett. Hosszú volna elbeszélni: hogyan lett mág-náncsaladok zongoratanára, pesti hangversenyeivel 1834 májusában s 1835 öszén hogyan szerzett hírnevet, hogyan lett színházi karnagy előbb Kolozsvárott, majd 1836-ban a magas színvonalon állt pesti német színházban, a honnan az erős magyar érzésű ifjút könnyű volt másfél év múlva elhódítani a nem sokkal előbb felépült magyar Nemzeti Színház számára. Erkel külső életpályája nem változatos: mikor a Magyar Királyi Operaház felépült (1884) s ezzel a dalmű a Nemzeti Színházról kiköltözött, akkor ő is mint fő-zeneigazgató ájtott az új intézethez és rangját megtartotta haláláig: 1893 június 15-ikéig. A mellett, 1889-ig, 15 éven át az Országos Daláregyesület karnagya, és az Orsz. M. Kir. Zeneakadémiának — Liszt Ferencz mellett — igazgatója és zongoratanára volt. Remek zongorajátéka megcsodáltuk születésének 80-ik évfordulóján, mikor Mozart egyik hangversenydarabját s benne — emlékeztetőül — egy szép és nehéz betoldott részletet, ú. n. cadenzát, adott elő, a melyet épen félszáz évvel ezelőtt irt, de kézírata már évtizedek óta nem került elő.

Itthon, a magyar szívekben, halhatatlanná teszi nevét a Kölcsey költeményére szerzett nemzeti imának: a «Himnusz»-nak zenéje. 1844-ben a Nemzeti Színház pályázatot hirdetett a megragadó költemény megzenésítésére; névtelenül pályázott 13 mű, a legjobb

hármát július 2-ikán a színpadon énekeltek el, s a közönség döntött: Egressy Béni és Travnyik János himnusza felett az elsőséget annak adta egyhanguan, a melyikről a jelíges levél utólagos felbontások kiderült, hogy Erkel költötte. Ennek a népitételnek az utókor is igazat ad.

Erkel azonban legnagyobb, mint opera-szerző. Jelentős dátumok — és nehezen hozzáférhetők, azért szolgálókat teszünk közlésükkel mindenkinek, a ki a magyar zenei kultúra iránt érdeklődik, — hogy melyik dalműve mikor került először színpadra. A legelső magyar zenéjű opera korántsem — mint sokan hiszik — Ruzitska József «Béla futása» volt; ez csak énekekkel tarkított színjáték volt (Kolozsvárott 1821-ben mutatták be); az első Erkel legelső színpadi műve: az 1840 augusztus 8-ikán színrekerült «Bátori Mária» című opera dicsősége. Még húsz év múlva is műsoron volt; megnyitó zenéjét (zongorán négy kézre) ma is nagy hatással játszzák. Szövegét Egressy Béni írta, a «Hunyadi László» és «Bánk bán» szövegírója. Ezek ma is elragadó, hódító szépek; a még itt-ott olaszos hatásra valló «Hunyadi...» 1844 január 27-ikén, a «Bánk...» 1861 márczius 9-ikén került színpadra, szinte mámorba ejtve közönségüket. Már 1862 június 26-ikán mutatták be a vezérek korában játszó «Sarolta»-t (Káldy Gyula operagazgató 1901 január 24-ikén feltámasztotta); de sok szépsége a «Bánk bán»-nak csak mintegy visszhangja volt. A Jókai darabjából irt «Dózsa György», 1867 április 6-ika óta csak tiz előadást ért, szövegének bántó volta miatt. Az Obernyik nagyhatású «Brankovics György»-éből irt dalmű azonban, 1874 május 20-ika óta, ma is műsoron van. Azután jött még a Nemzeti Színházban a «Falu rossza» ünnepeit költőjének, Tóth Edének szövegére irt 48-as tárgyú «Névtelen hősök»: 1880 november 30-ikán; egyenesen méltatlanság az intéző hatalmaktól, hogy az Operaházban nem adták elő. Az Opera új, fényes palotájának megnyitására terveztek Erkel utolsó operáját, az «István király»-t, de a magas kora miatt már csak lassan dolgozó nagy zeneköltő nem birt a kellő időre elkészülni; félévvel később, 1885 márczius 14-ikén mutatták be. Nem említettük fel a ragyogó sorozatban a Ferencz József és Erzsébet királyi párnak első magyarországi útjának megünneplésére készült «Erzsébet» című operát; 1857 május 6-ikai bemutató előadásával annyira kellett sietni, hogy megírását három zeneszerző közt osztották meg; a középső felvonást írta Erkel, a többit Doppler Ferencz és Károly.

Ennyi zenei kincsnek kétharmadát a mai nemzedék nem ismeri; a kegyelet szép műve lett volna, ha Operánk mind e művek bemutatásával Erkel egész nagyságát a magyar közönség elé állítja. Ennek híján zenei irónk állottak össze és *Fabó* Bertalan szerkesztésében olyan Emlékkönyvet adnak közre, mely Erkel családjának és pályájának, jellemének és műveinek megítélésére a jövőben nélkülözhetetlen forrásmunka lesz. A nagy közönség Erkel Ferenczet úgy a szívébe zárta, mint egyetlen más magyar zeneköltőt sem.

A «Vasárnapi Ujság» nemcsak Erkel gyulai mellszobrának leleplezésekor (1896 nyarán), hanem jó félszázados pályáján minden alkalommal a megillető tisztelettel és kegyelettel volt Erkel nagysága iránt. Az ő dicsőségének azonban más oldaláról ragyogott egy sugár reánk: Erkel Ferencz élelméjű, kitűnő sakk-játzó volt, s 1861 október 21-ike óta ő vezette lapunk sakkrovatát, míg fia fól nem váltották: Sándor után Elek, ezután Lajos (negyedszázadon át, 1906 elején bekevertett haláláig).

Kereszty István.

Feiks Jenő: Női fej.

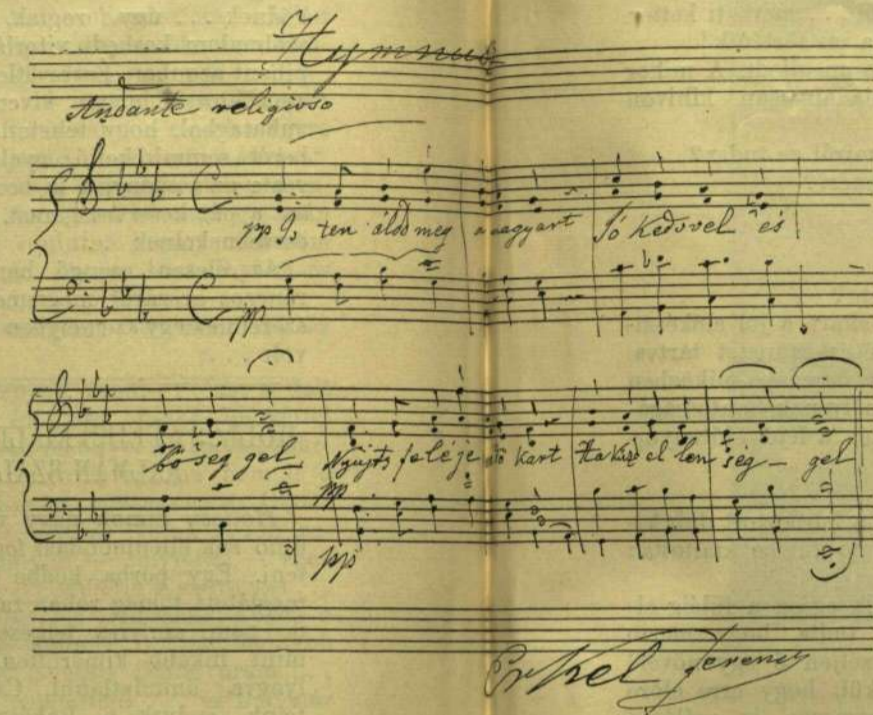
Hollósy Simon: Rákóczi-induló.

ERKEL FERENCZ 1841-BEN. — Etyhí kőrajza.

ELLINGER MINT HUNYADI LÁSZLÓ.

A HYMNUSZ KEZDETE ERKEL KÉZIRATÁBAN.

ERKEL KARNAGYI PÁLMA 1861-BŐL.

STÉGER MINT BÁNK-BÁN. (Stéger F. gyűjteményéből.)

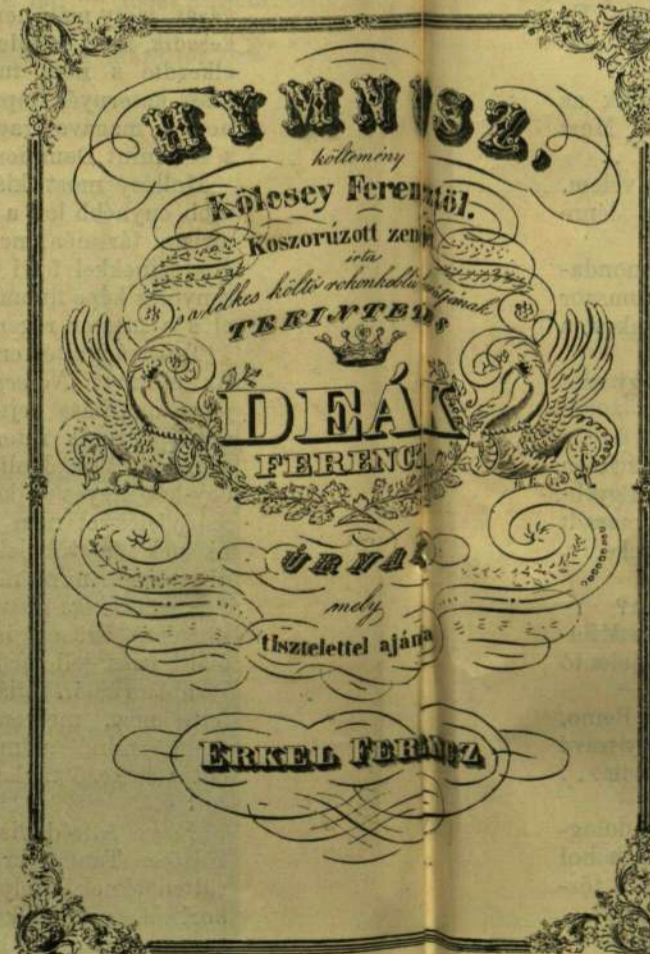
ERKEL FERENCZ 1845-BEN. — Barabás kőrajza a Történelmi Képosarnokban.

SCHODELNÉ ROZÁLIA. (Barabás kőrajza.)

SZTANKOVITSNÉ DE LA GRANGE ANNA.

A HYMNUSZ ELSŐ KIADÁSÁNAK CÍMLAPJA (Nemzeti Múzeum könyvtára.)

PAULINÉ MARKOVITS ILKA.

HOLLÓSY KORNÉLIA. — Kovács festménye a Történelmi Képosarnokban.